

Bevezetés

A területfejlesztési politika célja a modern gazdaságokban, hogy a népesség életkörülményeit és az azokban meglévő különbségeket mérsékelje – a gazdasági szektorok átalakításával, a foglalkoztatási lehetőségek bővítésével, az életfeltételeket szolgáló különféle infrastrukturális és intézményi feltételek javításával. A törekvések célpontja az esély megteremtése a fejlődést segítő területi tényezők megújításával, illetve a felzárkózás feltételeinek kialakításával. Az utóbbi tényező szolgálja a területi kiegyenlítés és regionális különbségek mérséklését, amelyek természetesen csak hosszú távon érvényesülhetnek.

A modern területfejlesztési politika már nem kezeli egységesen a teret, az imént említett általános célt differenciáltan alkalmazza (*Horváth* [1998]). A hetvenes évektől nyilvánvalóvá vált, hogy az egyes területek társadalmi-gazdasági szerkezete sajátos, így azok egységes kezelése nem lehetséges, a helyi erőforrások aktivizálása csak differenciált cél-, eszköz- és intézményrendszerrel oldható meg.

A regionális növekedést meghatározó tényezőket korábban a gazdasági tényezőkre – ezek között az emberi erőforrásokra – helyezték, azoknak is elsődlegesen a mennyiségi jelenlétére, majd a nyolcvanas évektől a minőségi összetételére (*Benko* [1999]). A nyolcvanas évekre világosabbá vált, hogy a regionális fejlődésben egyrészt nem lehet a tényezőket szétválasztani, azaz külön kezelni a gazdasági, a társadalmi, az emberi (munkaerő) faktorokat, másrészt éppen az erőforrások átértékelése miatt egyre jobban felértékelődtek – vagy pontosabban az érdeklődés középpontjába kerültek – a humán elemek (*Rechnitzer* [1993]).

Az 1990-es években látható vált, hogy a regionális fejlődésben azok a térségek sikeresek, ahol éppen ezeknek a humán tényezőknek nagyobb számú, összetettebb és aktívabb a jelenléte (*Enyedi* [1997]). A regionális elemzők és fejlesztők ráeszméltek arra, hogy a tér különböző pontjain más-más kulturális, társadalmi kötődések alakultak ki a népesség iskolázottsága, szakmai szerkezete, életmódja és életkörülményei következtében. Változnak a kötődések, eltérő az identitás tudat, más-más paraméter alapján jellemezhetjük a településhez, térséghez kapcsolódó viszonyokat.

A munka- és tevékenységkultúra erős területi sajátosságokat mutat, a felhalmozott tapasztalatok eltérő aktivitást takarnak, az alkalmazkodás az új ismeretekhez, éppen ezen társadalmi és kulturális összefüggések miatt, térben roppant különböző (*Habne* [1985]). A területfejlesztés korábbi – fejlődési tényezők importja, felülről vezényelt, döntően gazdasági szemléletű átalakítás – paradigmája megingott, helyette új gondolkodás és cselekvési mód jelent meg. Ennek az új formálódó paradigmának két központi eleme van, az egyik az alulról építkezés, s a másik – lényegében az elsőhöz kapcsolódva, abból következően – a humán erőforrások aktivizálása, azok alkotóelemeinek élénkítése.

Tanulmányunk első részében a regionális fejlődés új tényezőire, közöttük a humán erőforrások által gerjesztett elemekre hívjuk fel röviden a figyelmet. A következő részekben ezen erőforrás néhány dimenziójának regionális szerkezetét tekintjük át, kimutatva azt, hogy a kilencvenes években és napjainkban milyen térségi sajátosságok alakultak ki, stabilizálódtak. S végül összefoglaljuk azokat a sajátosságokat, amelyek befolyásolják a regionális fejlesztés irányait, az erőforrások aktivizálásának feltételezett módjait.